

Δικαιολόγηση του Συστήματος και Ψευδής Συνείδηση: Μια Αφηγηματική Ανασκόπηση στην Πολιτική Συμμετοχή των Μη Προνομιούχων

Ευανθία Καλλέργη (ΑΜ: 1567202200049)
Θεόδωρος Μπερέτσος (ΑΜ: 1567202200114)
Γεώργιος Νασιάκος (ΑΜ: 1567202200115)

ΨΧ116: Πολιτική Ψυχολογία
Επιβλέπων: Καθηγητής Βασίλης Παυλόπουλος
Τμήμα Ψυχολογίας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Χειμερινό Εξάμηνο 2024-2025

Διάγραμμα Παρουσίασης

- **Εισαγωγή-Θεωρητικό Υπόβαθρο**
 - Ποιο είναι το θέμα;
 - Βασικές έννοιες
 - Γιατί το επιλέξαμε;
- **Κύριο Μέρος-Ανασκόπηση**
 - Κοινωνικοοικονομικοί-δημογραφικοί δείκτες πολιτικής συμμετοχής
 - Κοινωνικοψυχολογικές συνιστώσες της πολιτικής συμμετοχής
- **Συζήτηση**
 - Περιορισμοί
 - Μελλοντικές προεκτάσεις-Εφαρμογές
- **Συμπέρασμα**
- **Βιβλιογραφία**

Ποιο είναι το θέμα;

- Η πολιτική συμμετοχή στις δυτικού τύπου δημοκρατίες συνδέεται με ορισμένα κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά (*Verba et al., 1995*).
- Τα άτομα χαμηλότερου κοινωνικοοικονομικού επιπέδου (ΚΟΕ) συχνά **συμμετέχουν λιγότερο ή με απρόσφορο για αυτά τρόπο** στην πολιτική ζωή (*Brady et al., 1995*).
- Σε συστήματα που διαμορφώνουν άνισες κοινωνικές σχέσεις, **οι πόροι και τα προνόμια κατανέμονται ανισοβαρώς** (*Humphreys, 2011*).
- Τα λιγότερο προνομιούχα άτομα δυνητικά κοινωνικοποιούνται στο να συμβιβάζονται και να ετεροκαθορίζονται, **οικειοποιούμενα την ιδεολογία των προνομιούχων** (*Stephens et al., 2012*).

Βασικές Έννοιες

- Ως **ιδεολογία** νοείται ένα σύνολο αλληλένδετων πολιτικών και ηθικών στάσεων και αξιών με γνωστικά, συναισθηματικά και παρωθητικά στοιχεία που ερμηνεύουν τη συμπεριφορά των ατόμων (*Jost, 2006*).
- Διαμορφώνει ένα πλαίσιο που **διατηρεί** και **διαιωνίζει** τις υπάρχουσες **σχέσεις εξουσίας και υποταγής** (*Jost, 1995*).
- Στη **μαρξιστική θεωρία** η ιδεολογία της επικρατούσας τάξης επιδρά στον τρόπο που αντιλαμβάνονται την κοινωνική πραγματικότητα οι λιγότερο προνομιούχοι (*Marx & Engels, 1846*).
- Ο Engels ονόμασε αυτή τη διεργασία “**ψευδή συνείδηση**” (*Engels, 1893, αναφ. στο Pines, 1993*).

Βασικές Έννοιες

- **Ψευδής Συνείδηση:** Το βασικότερο κριτήριο για τον χαρακτηρισμό της συνείδησης ως «**ψευδούς**» αποτελεί η **αποτυχία της να καθρεφτίσει** τα πραγματικά **κοινωνικά συμφέροντα** των ατόμων που την υιοθετούν (*Cunningham, 1987*).
- **Κοινωνικογνωστική προσέγγιση:** Το ενδιαφέρον μετατοπίζεται από το ταξικό επίπεδο συνείδησης (*Marx & Engels, 1846*) στο ενδοατομικό, διατομικό και διομαδικό (*Jost & Banaji, 1994*).
- Από τις πιο επιδραστικές αναδείχθηκε η **Θεωρία της Δικαιολόγησης του Συστήματος** των Jost και Banaji (1994):
Μελέτησαν τις **ψυχολογικές διεργασίες** των ατόμων που συμμετέχουν στη **διατήρηση του status quo**, όταν αυτό γίνεται **σε βάρος** των προσωπικών και ομαδικών τους **συμφερόντων**.

Βασικές Έννοιες (3)

- **Θεωρία Δικαιολόγησης Συστήματος:** Συμπληρώνει και επεκτείνει προηγούμενες θεωρίες δικαιολόγησης (Δικαιολόγηση του Εγώ, *Allport, 1954, αναφ. στο Katz, 1991*, και Δικαιολόγηση της Ομάδας, *Tajfel & Turner, 1979*), με την αναγωγή αυτής στο σύστημα.
 - Εξηγεί το φαινόμενο της εξω-ομαδικής εύνοιας.
 - Πραγματεύεται τις περιπτώσεις αρνητικής στερεοτυποποίησης του εαυτού και της ομάδας (*Jost & Burgess, 2000*).

Η πράξη της Δικαιολόγησης του Συστήματος “δανείζεται” τις **ψυχοκοινωνικές προεκτάσεις της ψευδούς συνείδησης:**

☐ Λανθασμένη απόδοση ευθύνης (<i>Cunningham, 1987</i>)	☐ Αδυναμία αναγνώρισης αδικίας/Πίστη σε έναν δίκαιο κόσμο (<i>Lerner, 1980</i>)
☐ Ταύτιση με τον καταπιεστή (<i>Mason, 1971</i>)	☐ Μοιρολατρία (<i>Cunningham, 1987</i>)
☐ Γνωστικός συντηρητισμός (<i>Kahneman et al., 1982</i>)	☐ Δικαιολόγηση κοινωνικών ρόλων (<i>Athay & Darley, 1985</i>)
☐ Αντίσταση στην αλλαγή (<i>Greenwald, 1980</i>).	

Γιατί αυτό το θέμα;

- Εστιάζουμε στο **άτομο** ως αναπόσπαστο τμήμα του **συστήματος**, στο οποίο **νοηματοδοτεί** τις εμπειρίες του και **λαμβάνει αποφάσεις** για την **κοινωνική** και **πολιτική** του **ταυτότητα** (Kaplan & Garner, 2017).
- Το δυτικό **δημοκρατικό σύστημα**, κατά πολλούς σε **κρίση** (Armingeon & Guthmann, 2014· Ercan & Gagnon, 2014), έρχεται αντιμέτωπο συστηματικά με το υπαρξιακό ζήτημα της **απονομιμοποίησής** του, την αυξανόμενη **πολιτική απάθεια** και την **εκλογική αποχή**.
 - Στις εθνικές εκλογές, στην **Ελλάδα**, η αποχή το **2007** ήταν περίπου **25%** έναντι **46%** το **2023** (Υπουργείο Εσωτερικών, 2024).
- Εξετάζουμε τη **σύνδεση** ανάμεσα στο ΚΟΕ, στις ψυχοκοινωνικές συνιστώσες του και στην **πολιτική συμμετοχή** υπό το πρίσμα των **όρων εξουσίας** και της **ψευδούς συνείδησης** (Jost, 2019).

Διάγραμμα Παρουσίασης

- Εισαγωγή-Θεωρητικό Υπόβαθρο
 - Ποιο είναι το θέμα;
 - Βασικές έννοιες
 - Γιατί το επιλέξαμε;
- **Κύριο Μέρος-Ανασκόπηση**
 - Κοινωνικοοικονομικοί-δημογραφικοί δείκτες πολιτικής συμμετοχής
 - Κοινωνικοψυχολογικές συνιστώσες της πολιτικής συμμετοχής
- Συζήτηση
 - Περιορισμοί
 - Μελλοντικές προεκτάσεις-εφαρμογές
- Συμπέρασμα
- Βιβλιογραφία

Κοινωνικοοικονομικοί Δείκτες της Πολιτικής Συμμετοχής(1)

- **Εκπαίδευση** (*Deimel et al., 2024· Vráblíková, 2010*)
 - Το μορφωτικό επίπεδο, του ατόμου και των γονέων του, συνδέεται με την **πολιτική κινητοποίηση** (*Verba et al., 1995*) και **απάθεια** (*Ahmad, 2015*).
 - Η **εκπαίδευση** και η **επίσημη ενημέρωση** μεσολαβούν στη σχέση ανάμεσα στο χαμηλό ΚΟΕ και την μειωμένη πρόθεση πολιτικής συμμετοχής.
 - Η εκπαίδευση συχνά δεν αντισταθμίζει το μειονοτικό υπόβαθρο, σχηματίζοντας έναν φαύλο κύκλο **ανεπαρκούς πολιτικής κοινωνικοποίησης** (*Brown, 2014· Deimel et al., 2024*).

Κοινωνικοοικονομικοί Δείκτες της Πολιτικής Συμμετοχής(2)

- **Οικονομικές απολαβές** (*Brown-Iannuzzi et al., 2017*)
 - Τα **χρήματα**, ο **χρόνος** και οι **δεξιότητες** διαμοιράζονται **άνισα** στο κοινωνικό πλαίσιο (*Vráblíková, 2010*), ώστε η πολιτική εμπλοκή συχνά να λαμβάνει χαρακτήρα προνομίου (*Rosenstone & Hansen, 2003*).
- **Αθροιστικό μειονέκτημα-Διαθεματικότητα** (*Cole, 2009*)
 - Η ήδη **μειωμένη γυναικεία πολιτική συμμετοχή** (*Kassa, 2015*) εντείνεται όταν συμπεριλαμβάνονται στην εξίσωση η **εθνοτική και η φυλετική ταυτότητα**: Αφροαμερικανές, Λατινοαμερικανές και Αμερικανές ασιατικής καταγωγής συμμετέχουν με λιγότερο παραδοσιακούς τρόπους, σε σύγκριση με τις Καυκάσιες.

Κοινωνικοοικονομικοί Δείκτες της Πολιτικής Συμμετοχής(3)

- **Θρησκεία, Επάγγελμα και Γεωγραφική θέση** (*Dim & Asomah, 2019*)
 - Σε έρευνα σε Νιγηριανές αναδείχθηκαν ως **προβλεπτικοί** για την πολιτική συμμετοχή **παράγοντες**, μαζί με τα **χαρακτηριστικά της κοινότητας**, που επηρεάζουν τις **στάσεις** απέναντι στην **εκπαίδευση**, την **πρόσβαση** και την αξιοποίηση του διαθέσιμου **κοινωνικού δικτύου** (*Dim & Asomah, 2019*).
- **Κοινωνικό κεφάλαιο** (*Humphreys, 2011· Putnam, 1995*)
 - Η κοινωνικοποίηση διαμορφώνει μερικώς την **αίσθηση ελέγχου** του ατόμου επί της πραγματικότητάς του (*Stephens et al., 2012· Walkedine, 2003*). Ο προσλαμβανόμενος **έλεγχος** και οι **κοινωνικές νόρμες διαμεσολαβούν** στη σχέση των υποστηρικτικών δικτύων με την πρόθεση συμμετοχής (*Pavlova & Silbereisen, 2015*).

- **Μοιρολατρία** (*Cunningham, 1987*)

- Το άτομο πιστεύει πως **δεν μπορεί να αλλάξει το κατεστημένο, και άρα είναι μάταιο να δράσει γι' αυτό**. Οδηγείται, έτσι, σε απουσία ενδιαφέροντος και αποστασιοποίηση κυρίως από την συμβατική (*Ekman & Amnå, 2012*) πολιτική κινητοποίηση (*Cunningham, 1987*).
- Το χαμηλό ΚΟΕ συνδέεται με **χαμηλή αυτοεκτίμηση και εξωτερική έδρα ελέγχου** (*Stephens et al., 2012*), μεταβλητές που **μεσολαβούν** στη σχέση **ΚΟΕ και πολιτικής συμμετοχής**, επηρεάζοντας την πολιτική **αυτοαποτελεσματικότητα** (*Cohen et al., 2001*).

Κοινωνικοψυχολογικές Συνιστώσες Πολιτικής Συμμετοχής(2)

- **Πίστη σε έναν Δίκαιο Κόσμο** (*Lerner, 1980*) και **Γνωστικός Συντηρητισμός** (*Kahneman et al., 1982*)
 - Βέλγιο: Η πολιτική δράση νέων **χαμηλού ΚΟΕ** και **μεταναστευτικού υποβάθρου** φάνηκε **επιλεκτική και περιορισμένη, κοινοτικού** κυρίως **χαρακτήρα**, χωρίς λανθάνουσες μορφές (*Ekman & Amnå, 2012*), όπως ευρύτερο ενδιαφέρον για ενημέρωση και πολιτικές συζητήσεις (*Teney & Hanquinet, 2012*).
 - Μουσουλμανικό θρησκευτικό πλαίσιο: Συγκεντρώνει το **κοινωνικό** τους **κεφάλαιο** **μονοδιάστατα** και προτάσσει **συντηρητική κοσμοθεωρία**, παρέχοντας **βεβαιότητα** και **ασφάλεια** στο άτομο (*Berger, 2016*).
 - Ο **Jost** (2019) εξηγεί: Τα άτομα θέλουν να **δικαιολογήσουν** το υπάρχον πολιτικό σύστημα υπό το **φόβο των συνεπειών** ενός ενδεχόμενου κύματος **αλλαγής**.

Κοινωνικοψυχολογικές Συνιστώσες Πολιτικής Συμμετοχής(3)

- **Εξω-ομαδική Εύνοια** (*Jost, 2000*)
 - Το **χαμηλό ΚΟΕ** συνδέεται με υψηλότερη **αμφιθυμία** ως προς την **εσω-ομάδα**. Τα άτομα τείνουν στην εκλογίκευση των ταξικών διαφορών: **στροφή** στην **εξω-ομάδα**.
 - Η αξία **υπεράσπισης** των ομαδικών **συμφερόντων** υποβαθμίζεται: Ακόμη και η **ψήφος**, ως όπλο συμμετοχής στη **λήψη αποφάσεων**, γίνεται **συναλλακτικό προϊόν** (*Espina-Barrio et al., 2022*).
- **Ταύτιση με τον καταπιεστή** (*Mason, 1971*)
 - Η **αμφιθυμία**, σε εσω-ομαδικές συγκρούσεις, κλιμακώνει την **τάση για συμμόρφωση** και τη συμμετοχή σε δράσεις **εναντίον της εσω-ομάδας**, ανάλογα με τον βαθμό ευαισθησίας στην απόρριψη από αυτήν (*Knapton et al., 2015*).
 - Η **ανάγκη του ανήκειν** ωθεί τα άτομα στη στήριξη **δυσμενών** γι' αυτά **συνθηκών** (*Jost, 1995*).

Διάγραμμα Παρουσίασης

- Εισαγωγή-Θεωρητικό Υπόβαθρο
 - Ποιο είναι το θέμα;
 - Βασικές έννοιες
 - Γιατί το επιλέξαμε;
- Κύριο Μέρος-Ανασκόπηση
 - Κοινωνικοοικονομικοί-δημογραφικοί δείκτες πολιτικής συμμετοχής
 - Κοινωνικοψυχολογικές συνιστώσες της πολιτικής συμμετοχής
- Συζήτηση
 - Περιορισμοί
 - Μελλοντικές προεκτάσεις-Εφαρμογές
- Συμπέρασμα
- Βιβλιογραφία

Περιορισμοί

- **Περιορισμοί αφηγηματικής ανασκόπησης**
 - Υποκειμενικά κριτήρια στο πλαίσιο της βιβλιογραφικής αναζήτησης
 - Περιορισμένος αριθμός των ανασκοπούμενων μελετών
- **Μεθοδολογικές αστοχίες ανασκοπούμενων μελετών**
 - Δειγματοληπτικές μεροληψίες
 - Ανισοπληθή δείγματα στις συγκρίσεις μεταξύ ομάδων
 - Συγχρονικές μελέτες
 - Αυτοαναφορικά ερωτηματολόγια-μεθοδολογικός παράγοντας πόλωσης (method bias)
 - Τάσεις κοινωνικής επιθυμητότητας στις αποκρίσεις
- Τα πολύ φτωχά άτομα φαίνεται να μην συμμετέχουν στις έρευνες (Lawless & Fox, 2001)

Μελλοντικές προεκτάσεις

- Διερεύνηση: Κατά πόσον οι εξουσιαστικές σχέσεις που διέπουν την κοινωνική πραγματικότητα επηρεάζουν την πολιτική αυτοδιάθεση και την ικανότητα δράσης (*Haugaard, 1997*).
- Συμπερίληψη κοινωνικογνωστικών μεταβλητών που προτείνει ο Jost (2019), με πιθανή εστίαση στη συσσωρευτική επιβάρυνση πολλαπλών διασταυρούμενων ταυτοτήτων (*Cole, 2009*).
- Ψευδής συνείδηση και δικαιολόγηση του συστήματος σε σχέση με τον συντηρητισμό (*Azevedo et al., 2017*), τον αυταρχισμό, δεξιόστροφο ή αριστερόστροφο, ή και τα χαρακτηριστικά προσωπικότητας (π.χ. ευσυνειδησία).
- Μελέτη σχετικών φαινομένων στην ελληνική πραγματικότητα.

Διάγραμμα Παρουσίασης

- Εισαγωγή-Θεωρητικό Υπόβαθρο
 - Ποιο είναι το θέμα;
 - Βασικές έννοιες
 - Γιατί το επιλέξαμε;
- Κύριο Μέρος-Ανασκόπηση
 - Κοινωνικοοικονομικοί-δημογραφικοί δείκτες πολιτικής συμμετοχής
 - Κοινωνικοψυχολογικές συνιστώσες της πολιτικής συμμετοχής
- Συζήτηση
 - Περιορισμοί
 - Μελλοντικές προεκτάσεις-Εφαρμογές
- **Συμπέρασμα**
- Βιβλιογραφία

Συμπέρασμα

- Οι **πολιτικές στάσεις** και **κίνητρα** αποτελούν **αλληλένδετα στοιχεία** με τους **κατανεμημένους συστημικά πόρους**, οι οποίοι υποβοηθούν ή εμποδίζουν τη πολιτική συμμετοχή.
- Η **δικαιολόγηση του συστήματος** από τους λιγότερο προνομιούχους και οι **ψυχολογικές της συνιστώσες** υπογραμμίζουν τον σημαντικό ρόλο του **πλαισίου κοινωνικοποίησης** και **ευκαιριών** στην πολιτική και ψυχολογική προσαρμογή του ατόμου, τη σχέση του με την εσω-ομάδα και την υπεράσπιση των συμφερόντων της.
- Για τον **Marx**, η μεγαλύτερη **ψευδαίσθηση** που **δημιουργεί** και **αναπαράγει** το σύστημα, ωθώντας τα άτομα στην **ενσωμάτωση** της **κυρίαρχης ιδεολογίας**, είναι ότι αυτή “**ψευδώς**” και **λανθασμένα** παρουσιάζεται ως η **επωφελέστερη για όλες και όλους** (*Marx & Engels, 1846*).

Διάγραμμα Παρουσίασης

- Εισαγωγή-Θεωρητικό Υπόβαθρο
 - Ποιο είναι το θέμα;
 - Βασικές έννοιες
 - Γιατί το επιλέξαμε;
- Κύριο Μέρος-Ανασκόπηση
 - Κοινωνικοοικονομικοί-δημογραφικοί δείκτες πολιτικής συμμετοχής
 - Κοινωνικοψυχολογικές συνιστώσες της πολιτικής συμμετοχής
- Συζήτηση
 - Περιορισμοί
 - Μελλοντικές προεκτάσεις-Εφαρμογές
- Συμπέρασμα
- Βιβλιογραφία

Βιβλιογραφία

- Ahmad, S. (2015). Role of Socioeconomic Status and Political Participation in Construction of Apathy Among Youth. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 25(8), 801–809.
- Αποτελέσματα Εθνικών Εκλογών. (2024). Υπουργείο Εσωτερικών.
- Armington, K., & Guthmann, K. (2014). Democracy in crisis? The declining support for national democracy in European countries, 2007–2011. *European Journal of Political Research*, 53(3), 423–442. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12046>
- Athay, M., & Darley, J. M. (1985). The role of power in social-exchange relationships. In M. Friese & J. Sabini (Eds.), *Goal directed behavior: The concept of action in psychology* (pp. 230–247). Erlbaum.
- Azevedo, F., Jost, J. T., & Rothmund, T. (2017). “Making America great again”: System justification in the 2016 U.S. presidential election. *Translational Issues in Psychological Science*, 3, 231–240. <https://doi.org/10.1037/tps0000122>
- Berger, L. (2016). Local, national and global Islam: Religious guidance and european muslim public opinion on political radicalism and social conservatism. *West European Politics*, 39(2), 205–228. <https://doi.org/10.1080/01402382.2015.1062252>
- Brady, H. E., Verba, S., & Schlozman, K. L. (1995). Beyond SES: A resource model of political participation. *American Political Science Review*, 89(2), 271–294. 2082425
- Brown, N. E. (2014). Political Participation of Women of Color: An Intersectional Analysis. *Journal of Women, Politics and Policy*, 35(4), 315–348.
- Brown-Iannuzzi, J. L., Lundberg, K. B., & McKee, S. (2017). The politics of socioeconomic status: how socioeconomic status may influence political attitudes and engagement. *Current Opinion in Psychology*, 18, 11–14. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2017.06.018>

Βιβλιογραφία

- Cohen, A., Vigoda, E., & Samorly, A. (2001). Analysis of the mediating effect of personal-psychological variables on the relationship between socioeconomic status and political participation: A structural equations framework. *Political Psychology*, 22(4), 727-757. <https://doi.org/10.1111/0162-895X.00260>
- Cole E. R. (2009). Intersectionality and research in psychology. *The American Psychologist*, 64(3), 170–180. <https://doi.org/10.1037/a0014564>
- Cunningham, F. (1987). *Democratic Theory and Socialism*. Cambridge University Press.
- Deimel, D., Hahn-Laudenberg, K., Ziemes, J. F., & Abs, H. J. (2024). Civic education and social interactions at school as drivers of intended electoral participation: Similarities and differences in four European school systems. *Education, Citizenship and Social Justice*, 19(1), 37-57. <https://doi.org/10.1177/17461979221114549>
- Ekman, J., & Amnå, E. (2012). Political participation and civic engagement: Towards a new typology. *Human Affairs*, 22, 283-300. <https://doi.org/10.2478/s13374-012-0024-1>
- Ercan, S. A., & Gagnon, J. P. (2014). The crisis of democracy: Which crisis? Which democracy? *Democratic Theory*, 1(2), 1-10. <https://doi.org/10.3167/dt.2014.010201>
- Espina-Barrio, Á. B., Gutiérrez-Chico, F., & González-Fuente, I. (2022). Socio-economic Status, Territory and Political Participation in Twenty-First-Century Mexico. *Politeja*, 6(81), 103-121. <https://doi.org/10.12797/Politeja.19.2022.81.05>
- Greenwald, A. G. (1980). The totalitarian ego: Fabrication and revision of personal history. *American Psychologist*, 35(7), 603–618. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.35.7.603>

Βιβλιογραφία

- Haugaard, M. (1997). *The constitution of power: A theoretical analysis of power, knowledge, and structure*. Manchester University Press.
- Humphreys E. (2011). Social capital, health and inequality: What's the problem in the neighbourhoods? In N. Hourigan (Ed.), *Understanding Limerick: Social Exclusion and Change* (pp. 185-210). Cork University Press.
- Jost, J. T. (1995). Negative Illusions: Conceptual Clarification and Psychological Evidence concerning False Consciousness. *Psychology*, 16(2), 397-424. <https://doi.org/10.2307/3791837>
- Jost, J. T. (2006). The end of the end of ideology. *American Psychologist*, 61(7), 651–670. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.61.7.651>
- Jost, J. T. (2019). A quarter century of system justification theory: Questions, answers, criticisms, and societal applications. *British Journal of Social Psychology*, 58(2), 263–314. <https://doi.org/10.1111/bjso.12297>
- Jost, J. T., & Banaji, M. R. (1994). The role of stereotyping in system-justification and the production of false consciousness. *British Journal of Social Psychology*, 33(1), 1–27.
- Jost, J. T., & Burgess, D. (2000). Attitudinal ambivalence and the conflict between group and system justification motives in low status groups. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26(3), 293–305. <https://doi.org/10.1177/0146167200265003>
- Kahneman, D., Slovic, P., & Tversky, A. (Επιμ.) (1982). *Judgment under uncertainty: Heuristics and Biases*. Cambridge University Press.
- Kaplan, A., & Garner, J. K. (2017). A complex dynamic systems perspective on identity and its development: The dynamic systems model of role identity. *Developmental Psychology*, 53(11), 2036-2051. <https://psycnet.apa.org/buy/2017-48409-004>

Βιβλιογραφία

- Kassa, S. (2015). Challenges and Opportunities of Women Political Participation in Ethiopia. *Journal of Global Economics*, 3(4), 162. <https://doi.org/10.4172/2375-4389.1000162>
- Katz, P.A. & Walsh, P.V. (1991). Modification of Children's Gender-Stereotyped Behavior. *Child Development*, 62, 338-351. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1991.tb01535.x>
- Knapton, H. M., Bäck, H., & Bäck, E. A. (2015). The social activist: conformity to the ingroup following rejection as a predictor of political participation. *Social Influence*, 10(2), 97–108. <https://doi.org/10.1080/15534510.2014.966856>
- Lawless, J. L., & Fox, R. L. (2001). Political participation of the urban poor. *Social Problems*, 48(3), 362-385.
- Lerner, M. J. (1980). *The belief in a just world: A fundamental delusion*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-1-4899-0448-5>
- Marx, K., & Engels, F. (1846/1970). *The German ideology* (Ed. C. J. Arthur). International Publishers.
- Mason, P. (1971). *Patterns of dominance*. Oxford University Press.
- Pavlova, M. K., & Silbereisen, R. K. (2015). Supportive social contexts and intentions for civic and political participation: An application of the theory of planned behaviour. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 25(5), 432-446.
- Pines, A. M. (1993). Burnout: An existential perspective. In W. B. Schaufeli, C. Maslach, & T. Marek (Eds.), *Professional burnout: Recent developments in theory and research* (pp. 33–51). Taylor & Francis.
- Rosenstone, S. J., & Hansen, J. M. (2003). *Mobilization, Participation, and Democracy in America*. Longman.

Βιβλιογραφία

Stephens, N. M., Fryberg, S. A., & Markus, H. R. (2012a). It's your choice: How the middle-class model of independence disadvantages working-class americans. In S. T. Fiske & H. R. Markus (Eds.), *Facing social class: How societal rank influences interaction* (pp. 87-106). Russell Sage Foundation.

Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The Social Psychology of intergroup relations* (pp. 33-47). Brooks/Cole. <https://doi.org/10.4236/psych.2011.25066>

Teney, C., & Hanquinet, L. (2012). High political participation, high social capital? A relational analysis of youth social capital and political participation. *Social Science Research*, 41(5), 1213–1226. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2012.03.012>

Verba, S., Scholzman, K. L., & Brady, H. (1995). *Voice and equality: Civic voluntarism in american politics*. Harvard University Press.

Vráblíková, K. (2010, June 29-30). *Contextual determinants of political participation in democratic countries*. Paper presented at the conference Civic, Political and Cultural Engagement Among Migrants, Minorities and National Populations: Multidisciplinary Perspectives, Guildford, United Kingdom. <https://openresearch.surrey.ac.uk/esploro/outputs/conferencePresentation/Contextual-Determinants-of-Political-Participation-in/99515987902346>

Walkerdine, V. (2003). Reclassifying upward mobility: Femininity and the neo-liberal subject. *Gender and Education*, 15(3), 237–248. <https://doi.org/10.1080/09540250303864>

Επισκόπηση Ανασκοπούμενων Μελετών

Πρώτος Συγγραφέας	Έτος	Χώρα Διεξαγωγής	Μεθοδολογία	Συμμετέχοντα Άτομα	Δειγματοληψία	Βασικά Ευρήματα
Ahmad	2015	Πακιστάν	Ερωτηματολόγια αυτοαναφοράς	882 Πακιστανοί φοιτητές	Δείγμα ευκολίας, εθελοντική	Υψηλή μόρφωση, νεαρή ηλικία και ΚΟΕ σχετίζονται με χαμηλή απάθεια.
Barrio	2022	Μεξικό	Ανάλυση δευτερογενών δεδομένων	Εθνογραφικό υλικό 2006-2016	Συμμετοχική παρατήρηση	Τρεις τύποι συμμετοχής βάσει προνομίου, χαμηλής συμμετοχής και χρηματοδότησης.
Brown	2014	Η.Π.Α.	Ερωτηματολόγια αυτοαναφοράς	1.415 γυναίκες	Τυχαία δειγματοληψία	Μειονοτικές γυναίκες προτιμούν μη-παραδοσιακούς τρόπους συμμετοχής, με διαφοροποιημένες επιρροές εκπαίδευσης.
Cohen	2001	Ισραήλ	Ερωτηματολόγια αυτοαναφοράς	434 άτομα	Κατά επίπεδα τυχαία δειγματοληψία	Το ΚΟΕ επηρεάζει στάσεις, αυτοεκτίμηση και αυτοαποτελεσματικότητα, κρίσιμα για συμμετοχή.
Deimel	2024	Βέλγιο, Δανία	Ανάλυση δευτερογενών δεδομένων	13.448 Μαθητές/τριες 14 ετών	Κατά στρώματα τυχαία δειγματοληψία	Η εκπαίδευση δεν αντισταθμίζει την άνιση πρόθεση συμμετοχής λόγω ΚΟΕ.
Dim	2019	Νιγηρία	Ερωτηματολόγια αυτοαναφοράς	Νιγηριανές γυναίκες	Μικτή τυχαία δειγματοληψία	Εκπαίδευση, θρησκεία και γεωγραφική θέση επηρεάζουν συμμετοχή.
Knapton	2015	Σουηδία	Πειραματικός σχεδιασμός	40 φοιτητές/τριες	Δείγμα ευκολίας, εθελοντική	Απόρριψη ενισχύει συμμόρφωση και δέσμευση σε νέες ομάδες.
Lawless	2001	Νότιο Μπρόνξ, Νέα Υόρκη	Ερωτηματολόγια και ημι-δομημένες συνεντεύξεις	462 γυναίκες και άνδρες	Αυτοεπιλογή δείγματος, εθελοντική	ΚΟΕ και οικονομική δυσπραγία σχετίζονται με πολιτική συμμετοχή.
Pacheco	2008	Η.Π.Α.	Ανάλυση δευτερογενών δεδομένων	10.827 μαθητές	Δεν αναφέρεται	Εκπαίδευση γονέα και γεγονότα ζωής επηρεάζουν εκλογική συμμετοχή.
Pavlova	2015	Ανατολική Γερμανία	Ερωτηματολόγια αυτοαναφοράς	1.389 άτομα	Τυχαία δειγματοληψία	Οικογένεια και κοινωνία επηρεάζουν μόνο συμμετοχή στα κοινά.
Stolle	2011	Δυτική Ευρώπη	Ανάλυση δευτερογενών δεδομένων	3 ομάδες μελετών	Political Action Survey, European Social Survey, Dutch Election Studies (1971-1998)	Μη συστηματικά μέσα και συμμετοχή γυναικών αυξάνονται, ενώ η εκπαίδευση παραμένει βασικός παράγοντας.
Teney	2012	Βέλγιο	Ερωτηματολόγια αυτοαναφοράς	3.121 μαθητές	Κατά στρώματα τυχαία δειγματοληψία	Υψηλό ΚΟΕ συνδέεται με πιο ποικιλόμορφη συμμετοχή, χαμηλό ΚΟΕ με περιορισμένη συμμετοχή λόγω θρησκείας.
Vrábliková	2010	23 Ευρωπαϊκές χώρες	Ανάλυση δευτερογενών δεδομένων	ISSP 2004, Democracy Time Series Data, POLCON Database	Δεν αναφέρεται	Το πολιτικό σύστημα και το κοινωνικό κεφάλαιο επηρεάζουν τη συμμετοχή.